# מדרש אגדה — וישב



וישב יעקב בארץ מגורי אביו. בארץ שנתגייר אביו גיורים: אלה תולדות יעקב יוסף בן. כל תולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף, כלום הלך יעקב אצל לבן, אלא בשביל רחל: יוסף בן שבע עשרה שנה. ואתה אומר והוא נער, אלא שהיה עושה מעשה נערות, היה מתקן ומסלסל בשערו: ויבא יוסף את דבתם וגו'. אמר לו אוכלים בניך אבר מן החי אמר לו הקב"ה חייך אפילו בשעת הקלקלה הם אינם אוכלים אלא בשחיטה, הדא הוא דכתיב וישחטו שעיר עזים (פסוק לא): וישראל אהב את יוסף. שהיה דיוקנו וצורתו ודומתו דומה לו: ד"א שכל הלכות שנמסרו ליעקב מסרן לו: כתונת פסים. לעולם אל ישנה אדם [בנו] בין בניו, שבשביל כתונת פסים שעשה יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים: פסים. שהיה מגיע לפס רגל שלו: ד"א פסים שהפיסו עליה איזה מהם יוליכה לאביהם: ד"א פַּסִּים נוטריקון על הצרות שהגיע לו. פּ פוטיפר. ס סריס פרעה. י ישמעאלים. מ מדינים: שמעו נא. אמר להם, הנביאים כך יהיו מוכיחים אתכם, כדכתיב שמעו נא המורים (במדבר כ י), שמעו נא בית דוד (ישעי' ז יג), שמעו נא [את] אשר ה' אומר (מיכה ל א): ויגער בו אביו. אמר לו כך תהיו גוערים בנביאים, כדכתיב למה [לא] נערת בירמיה הענתותי (ירמי' כט כז), ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת. כך היה יעקב סבור שתחיית המתים יהיה בימיו: הבוא נבוא אני ואמך ואחיך. והלא מתה רחל אמך, ואתה תאמר השמש והירח, ולא היה יודע יעקב אבינו כי הדברים מגיעים לבלהה שפחת רחל שגדלתו כאמו: ויקנאו בו אחיו וגו'. נטל קלמוס וכתב באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום: וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם. למה את נקוד, שלא הלכו אלא לראות את עצמם: ויאמר ישראל אל יוסף וגו' ויאמר לו הנני. נוהג באביו כיבוד ומורא, אמר לו יעקב יוסף אתה יודע כי אחיך שונאים אותך ואתה אומר הנני, אמר לו אבא יודע אני כי שונאים אותי, ואפילו יהרגוני איני חוזר דיבורך ריקם: לך נא ראה. כענין וירא אהרן (שמות לב ה), ומה ראה, ראה את חור נהרג, מנין, שנאמר ויבן מזבח (שם), מן הזבוח לפניו, וזה הבין בדעתו ולא נמנע מללכת: ואת שלום הצאן. מכאן שצריך אדם לשאול בדבר שיש לו הנאה ממנו: וישלחהו מעמק חברון. והלא חברון בהר היא נתונה, ואתה אומר מעמק חברון, אלא הלך להשלים העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין אבותיו, שהוא אברהם אבינו הקבור בחברון: וימצאהו איש. שלשה מלכים נזדווגו לו. וימצאהו איש, הרי א', וישאלהו [האיש], הרי ב', ויאמר האיש הרי ג': וימצאהו איש. זה גבריאל שנאמר והאיש גבריאל (דניאל ט כא): ויראו אותו מרחוק. אמרו נהרגנו ונשליכנו לכלבים: ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר להם הקב"ה אתם אומרים (ונראה) [ונהרגהו], ואני אומר ונראה, נראה דברי מי הם עומדים: וישמע ראובן וגו'. ואנה היה ראובן עד ששמע היה משמש בבית אביו, כי כל אחד היה משמש בבית אביו יום אחד, ואותו יום היה יומו של ראובן, אמר אני בכור ואין הסרחון נתלה אלא בי, אמר לו הקב"ה אתה פתחת בהצלת נפשות תחלה, חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא ממך, שנאמר את בצר במדבר [בארץ המישור] לראובני וגו' (דברים ד מג): וישליכו אותו הבורה. מי השליכו שמעון, ואימתי פרע לו, במה שנאמר ויקח מאתם את שמעון וגו' (בראשית מב כד): והבור רק אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: ד"א והבור רק אין בו מים [אין בו דברי תורה]. ואין מים אלא תורה, שנאמר הוי כל צמא לכו למים (ישעי' נה א), מלמד שמרוב הצרה שכח תלמודו: וישבו לאכול לחם. להאכיל לכל באי העולם: נכאת וצרי ולט. והלא אין דרכן של ישמעאלים לטעון אלא עורות ונפט וכל דבר שריחו רע, ובזכות הצדיק זימן הקב"ה שטענו כל מיני בשמים, בעבור שלא יריח הצדיק ריח רע: לכו ונמכרנו לישמעאלים. אמר לכו ונמכרנו להם. כי כן דרכו של עולם כנען שחטא לא לעבד נמכר: בעשרים כסף. אמר הקב"ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף, לפיכך כל אחד ואחד פודה את בנו בחמשה סלעים דהיינו כספים: וישב ראובן אל הבור. והיכן היה, עסוק בשקו ותעניתו, שחזר בתשובה על שהפך יצועי אביו, אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך עומד ומחזיר את ישראל בתשובה, ואיזהו זה הושע בן בארי שאמר שובה ישראל (הושע יד ב): וישחטו שעיר עזים. [ולמה שעיר עזים] מפני שדמו דומה לדם אדם: וישלחו את כתנת הפסים. ביד מי שלח, ביד יהודה, אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא הכתונת, חייך שתאמר לך [תמר] הכר נא למי החותמת וגו' (בראשית לח כה): ויכירה ויאמר כתנת בני. נצנצה בו רוח הקודש: חיה רעה אכלתהו. זו אשתו של פוטיפר: ויקרע יעקב וגו'. שבטים גרמו לו ליעקב, והיכן נפרע להם במצרים, שנאמר ויקרעו שמלותם (בראשית מד יג): ויתאבל על בנו וגו'. אלו כ"ב שנה: ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וגו'. והלא לא היה לו אלא בת אחת אלא מכאן שאדם קורא לכלתו בתו: וימאן להתנחם. אמר להם מתנחמים על מת ואין מתנחמים על החי: כי ארד אל בני אבל שאולה. אלא אמר יעקב לפני הקב"ה תן לי אות שלא ארד לשאול, אמר לו הקב"ה סימן זה יהיה בידיך שלא ימות אחד מבניך בימיך, ועל כן אמר כי ארד אל בני אבל שאולה: ויבך אותו אביו. זה יצחק כשהיה אצל יעקב היה בוכה, כיון שהיה יוצא מאצלו היה רוחץ וסך ואוכל ושותה, ולמה לא גילה לו, אמר הקב"ה לא גילה ואני מגלה לו: והמדנים מכרו אותו. חמשה פעמים נמכר יוסף:

ויהי בעת ההיא וירד יהודה. שנידוהו ואמרו לו כשאמרת לנו מה בצע כי נהרוג את אחינו שמענו לך, אם היית אומר לנו השיבונו אצל אביו היינו שומעים לך, לכך נסמכה [פרשה] ויהי בעת ההיא וגו', כדי לסמוך הכר נא (שם לח כה) להכר נא: ד"א כל מי שהוא מתחיל [במצוה] ואינו גומרה קובר את אשתו ובניו, מנא לך מיהודה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו [וגו'] (בראשית לז כו), היה לו להוליכו בכתיפיו אצל אביו, ולא עשה כך לפיכך קבר [את] אשתו ובניו: עד איש עדלמי [ושמו חירה]. זה חירם שבימי שלמה ודוד, שנאמר כי אוהב היה חירם (את דוד) [לדוד] כל הימים (מ"א ה טו), למוד חירם להיות אוהב שבט יהודה: (ותקרא) [ויקרא] את שמו ער. שהוערה מן העולם: ותקרא

את שמו אונן. אנינה היה לעצמו: ושחת ארצה. [דש] מבפנים וזורה מבחוץ: ויאמר יהודה לתמר. אעפ"י שאין ניחוש יש סימן, כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו: וירבו הימים. שנים עשר חדש ימים: ויעל על גזזי צאנו. כל מקום שיש גזיזה עושה רושם: עולה תמנתה. שתי תמניות הם, אחת של יהודה ואחת של שמשון (שופטים יד א), ולמה הוא קורא אותה עלייה וירידה, אלא עלייה ליהודה שהעמיד מלכים, וירידה לשמשון שנשא גויה: ותשב בפתח עינים. חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו פתח עינים, אלא מלמד שתלתה עיניה במי שכל העינים תלויים בו, ואמרה לפני הקב"ה יהי רצון שלא אצא מפתח זה ריקם: ד"א מלמד שפתחה לו עינים, ואמרה לו טהורה אני, פנויה אני, ראה יהודה ולא השגיח בה, אמר כיון שכסתה פניה זאת אינה זונה, אילו היתה זונה לא היתה מכסה את פניה, ביקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך הממונה על התאוה, אמר יהודה היכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים מהיכן גואלים עומדים: ויט אליה אל הדרך. על כרחו שלא בטובתו: חותמך ופתילך ומטך. נצנצה [בה] רוח הקודש: חותמך. זו מלכות, שנאמר חי אני נאם ה' [כו'] אם יהיה בניהו בן יהויקים מלך יהודה וגו' (ירמי' כב כד): ופתילך. אלו סנהדרין שמתעטפים בטליתותיהם: ומטך אשר בידך. זה משיח, שנאמר מטה עוזך ישלח ה' מציון וגו' (תהלים קי ב): ויהי כמשלש חדשים. לא חדשים שלימים אלא רובו של ראשון ורובו של אחרון והאמצעי שלם: הנה הרה לזנונים. מלמד שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים אני מעוברת [גואלים אני מעוברת]. תמר בתו של שם היתה, שנאמר ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף (ויקר' כא ט) ולכך אמר יהודה הוציאו ותשרף: היא מוצאת. מלמד שאבדה החותמת והפתילים והמטה, וזימן לה הקב"ה אחרים כמותן תחתיהם: [המד"א או מצא אבידה וגו'] (ויקר' כא ל) והיא שלחה אל חמיה לאמר. בקש לכפור אמרה שלך ושל בוראיך הם: הכר נא. אמר לו הקב"ה במדה שמדדתה לאביך מודדין לך: מה פרצת וגו'. זה רבה על כל הפריצים שמטך יעמוד, [שנאמר] עלה הפורץ לפניהם (מיכה ב יג): אשר על ידו השני וגו'. וארבעה ידות כתיב הנה, כנגד ד' חרמים שהוא עתיד לפשוט את ידו בהם, חרמו של עמלק, וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו, וחרמו של כנענים:

ויוסף הורד מצרימה. נסמכה ירידה לירידה: ד"א הורד מצרימה. אל תקרי הורד אלא הוריד שכינה למצרים: ד"א שהוריד יעקב אביו למצרים: ויקנהו פוטיפר. פוטיפר הוא פוטיפרע (בראשית מא נ) ולמה [נקרא] פוטיפר, שפיטם עגלים לע"ז: סריס פרעה. שנסתרס בגופו: איש מצרי. גבר ערום, [מה] היה ערמתו, בכל מקום מצרי מוכר כושי, וכאן כושי מוכר מצרי: וירא אדוניו כי ה' אתו. ומה ראה, שאם היה אומר לו רותחין מזוג היה מוזג, צונן היה מוזג, מאמבטי אחד: כי אם הלחם אשר הוא אוכל. זו אשתו ותפס הכתוב לשון נקיה: ויהי אחר הדברים וגו'. הרהורי דברים היו שם, אמר יוסף אבא נתנסה, זקני נתנסה, אני איני מתנסה, אמר לו הקב"ה אני אנסה אותך יותר מהם, מיד: ותאמר שכבה עמי. ארורים הם הרשעים, להלן הוא אומר ופרשת כנפיך על אמתך (רות ג ט), לשון צנועה, אבל בזו נאמר בה שכיבה כבהמה: וימאן. בדבר עבירה ממאנים, ואין ממאנים לדבר מצוה, אמר לה מתירא אני מאדם הראשון, ומה אם על מצוה קלה שעבר נטרד מתוך גן עדן, זו שהיא עבירה חמורה שהיא גילוי עריות על אחת כמה וכמה: ד"א מתיירא אני מאבא שבארץ כנען: ד"א מתיירא אני מה': ויהי כדברה אל יוסף. יוסף ומרדכי שווין בגדולה: ולא שמע אליה. אפילו שכיבה בלא תשמיש: ד"א ולא שמע אליה לשכב עמה. בעולם הזה: להיות עמה. לעולם הבא: ויהי כהיום הזה. יום מבול נילוס היה, והלכו הכל לראותו, והוא לא הלך: ויבא הביתה. לחשוב חשבונות של רבו: ד"א מלמד שבא לשכב עמה, וזימן לו הקב"ה דמות דיוקנו של אביו, ויצא הזרע מבין צפרניו: ויצא החוצה. קפץ בזכותו של אברהם אבינו, שנאמר בו ויוצא אותו החוצה (בראשית טו ה): [ותקרא לאנשי ביתה. מסרה אותו בפי כל:] ותנח בגדו אצלה. מחבקתו ומנשקתו: ויהי כשמוע אדוניו וגו'. אמרה לו בשעת תשמיש, כדברים האלה עשה לי עבדך וגו': ויקח אדוני יוסף. אמר יודע אני שצדיק גמור [אתה] אעפ"כ אתנך בבית הסהר:

חטאו משקה וגו'. שר המשקים נמצא זבוב בפושרין שלו, ושר האופים נמצא צרור בתוך גלוסקין שלו: ד"א חטאו. בקשו להזדווג בבתו של מלך, נאמר כאן חטאו, ונאמר להלן ואיך אעשה הרעה וגו' [וחטאת לאלהים]: ויחלמו חלום שניהם וגו' בלילה אחד. כל אחד חלם חלמו ופתרון חלום חבירו: ויאמר אליהם יוסף וגו'. מכאן אתה למד שכל החלומות הולכים אחר הפה: והנה גפן. זה ישראל, שנאמר גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט): שלשה שריגים. משה אהרן ומרים: והיא כפורחת עלתה נצה. הפריחה גאולתן של ישראל: הבשילו אשכלותיה. לאחר שעלתה נצה הבשילו אשכלותיה: ד"א שלשה שריגים. יהושע וכלב וחור: והיא כפורחת. זה מטה אהרן, שנאמר והנה פרח מטה אהרן (במדבר יז כג): עלתה נצה. זה ויוצא פרח (שם): הבשילו. זה ויצץ ציץ (שם). אמר לו [את] בישרתני בשורה טובה אף אני אבשרך בשורה טובה: ויאמר לו יוסף זה פתרונו [שלשת השריגים שלשת ימים] הם. עד שלשה ימים פרעה יוציאך וישים אותך על כנך: כי גנב גנבתי. מכאן שנגנב שתי פעמים, שאף הישמעאלים גנבוהו משם וברחו שהיו מתייראים: אף אני בחלומי. ארבעה התחילו באף והלכו באף, נחש, שר האופים, וקרח והמן, והלכו באף: והנה שלשה סלי חרי. אלו שלשה מלכיות הראשונות: ובסל העליון. זו מלכות הרשעה. שהיא מכתבת טירוניא על כל האומות: והעוף אוכל אותם מן הסל. משאכל את העליון אחר כך אוכל את התחתון, אמר לו אתה בשרתני בשורה רעה אף אני אבשרך בשורה רעה: יום הלדת [את] פרעה. יום גינוסיא של פרעה: כאשר פתר להם יוסף. וכן ארע להם, מה שאמר לזה ולזה, שכל אחד ואחד ראה פתרון חלום חבירו: ולא זכר שר המשקים. בכל יום היה מתנה תנאים, ומלאך בא והופכן, וקושר קשרים ומלאך בא ומתירן אמר לו הקב"ה אתה שכחת ואני לא אשכחהו: